

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel
عدالة المركز القانوني لحقوق الأقليات العربية في إسرائيل
עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

סיכום הממצאים והמסקנות של דו"ח "הנאשמים"

א. המחדל של רשויות אכיפת החוק ומח"ש לאחר ההרג באוקטובר 2000:

1. הדין מחייב את מח"ש לפתוח בחקירה מיידית בגין עבירות אשר בביצוען חשוד שוטר. סעיף 49ט(א) לפקודת המשטרה, התשל"א-1971, קובע במפורש כי:

"על אף האמור בכל דין, חקירה של עבירה כמשמעותה בתוספת הראשונה, אשר בביצועה חשוד שוטר, לא תיערך בידי משטרת ישראל, אלא בידי המחלקה לחקירת שוטרים שבמשרד המשפטים."

2. אף שהיה ידוע כי ההרג והפציעות באוקטובר 2000 אירעו כתוצאה ישירה של ירי שביצעו שוטרים, ולמרות הפרסום בתקשורת ובזמן אמת בדבר השימוש בצלפים נגד המפגינים, מח"ש לא מילאה את חובתה על פי דין, בכך שלא ביצעה חקירה כלשהי בשום מקרה ממקרי ההרג בסמוך להרג. זאת, למרות פניות מפורשות של ארגון עדאלה אל היועץ המשפטי לממשלה אז, מר אליקים רובינשטיין, ולמנהל מח"ש אז, מר ערן שנדר, במהלך חודש אוקטובר 2000 (18.10.2000), ובתחילת חודש נובמבר 2000 (5.11.2000) בדרישה לחקור את נסיבות הריגתם של שלושה עשר הצעירים הערבים על ידי המשטרה.

3. בסמוך מאוד למותם של ארבעה מהרוגי אוקטובר 2000, היו בידי מח"ש ארבעה דו"חות נתיחת גופות לגבי ארבעה מנוחים: ראמי גרה (נורה ביום 1.10.2000), אחמד ג'בארין (נורה ביום 1.10.2000), מוחמד ג'בארין (נורה ביום 1.10.2000) ומוסלח אבו ג'ראד (נורה ביום 2.10.2000). חרף זאת, מח"ש לא קיימה חקירה כלשהי בסמוך להרג במקרים אלה.

4. לא זו בלבד, אלא שמח"ש אישרה עוד ביום 3.10.2000 את שחרורן של ארבע גופות אחרות מבית חולים נהריה: וליד אבו סאלח, שנורה בסחינין ביום 2.10.2000; עמאד גנאיים שנורה ביום 2.10.2000 בסחינין; אסיל עאסלה שנורה בעראבה ביום 2.10.2000; ועלא נסאר שנורה ביום 2.10.2000 בעראבה.

5. מהדיון שהתקיים ביום 10.10.2000 בפרקליטות המדינה בראשותו של היועץ המשפטי לממשלה אז, אליקים רובינשטיין, ובהשתתפות מנהל מח"ש אז, ערן שנדר, תחת הכותרת "אכיפת החוק – אירועי הימים האחרונים", עולה גם כי אין זכר להנחיה לבצע חקירה כלשהי בגין אירועי ההרג. במקום זאת ניתנו הנחיות לנקוט גישה מחמירה במדיניות המעצרים כלפי

המפגינים הערבים. כפי שצוין, בין היתר, בהנחיות אלה: "על מדינת חוק להילחם ביד קשה במי שפוגעים ביסודות קיומה, וגם במי שנוקטים פגיעות בנפש, ונדליזם ואלומות."

6. במח"ש טענו כי לא התקיימה חקירה, משום שכך החליטו פרקליטת המדינה אז, גבי עדנה ארבל, והיועץ המשפטי לממשלה. אלה נימקו כי לא ראוי לקיים חקירה של מח"ש במקביל לחקירה של ועדת אור. טענה זו מופרכת מאליה, מכיוון שההחלטה האמורה התקבלה רק ביום 9.5.2001, כשבעה חודשים לאחר אוקטובר 2000 וכחצי שנה לאחר מינויה של ועדת אור. לא למותר להוסיף, כי חזקה על רשויות אכיפת שהן מודעות לכך שהן האחראיות לביצוע חקירות פליליות והעמדה לדין.

7. לא במקרה, איפוא, ביום 1.9.2004, שנה לאחר פרסום דו"ח ועדת אור, מתח יו"ר הוועדה שופט בית המשפט העליון תאודור אור ביקורת חריפה על התנהלותה של מח"ש ומחדליה בסמוך להרג בתחילת אוקטובר 2000, במהלך דיוני ועדת החקירה הממלכתית ולאחר פרסום הדו"ח מטעם ועדה זו. השופט אור ציין ביום 1.9.2004 באוניברסיטת תל-אביב כי:

"ככלל, המחלקה לחקירות שוטרים לא גבתה ראיות ביחס לאירועים שבהם נהרגו אזרחים, לא אספה ממצאים בשטח ולא ניסתה, סמוך להתרחשות האירועים, לאתר מי היו השוטרים המעורבים בהם... המלצתה של ועדת החקירה היתה, שתתקיים חקירה של מח"ש בשורה של אירועים, כולל אירועים שבהם מצאו את מותם 13 אנשים. הכוונה היתה, שלאור החקירה יוחלט אם להגיש כתבי אישום וכנגד מי. והנה מתברר, שעד כה טרם נקבעו מסקנות אם יש להגיש כתבי אישום לגבי אף אחד מן האירועים שהועברו לחקירת מח"ש. הוסבר, כי הסיבה לכך היתה נעוצה בבעיות של כוח אדם במח"ש, וכי רק כשהתקבלה עזרה בכוח אדם זורז קצב החקירה. נוכח התוצאות הקשות של האירועים שנדרשה בהם חקירת מח"ש, נוכח העובדה שהעדויות שגבו חוקרים מטעם הוועדה והוועדה עצמה היו גלויות כל העת בפני הכל, כולל בפני חוקרי מח"ש, וזאת כבר במהלך עבודת הוועדה, ונוכח העובדה שחלפה כבר שנה מאז ניתנו ההמלצות בדו"ח הוועדה, מצער הדבר שלא נעשה עד כה יותר במסגרת חקירת מח"ש."

8. לא זו בלבד. על סירובה של מח"ש לפתוח בחקירה מיידית מתח ביקורת חריפה גם הדווח המיוחד מטעם הוועדה לזכויות האדם באו"ם, פרופסור פיליפ אלסטון מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת ניו-יורק. בדו"ח שלו מיום 27.3.2006 מסביר הדווח המיוחד מטעם האו"ם, כי

המחדל הקיצוני של מח"ש מנוגד גם לנורמות הבינלאומיות המחייבות חקירה מיידית במקרים כגון אלה.

9. עמדתה הערכית השלילית של מח"ש בנוגע לחשיבות של חקירת הרג הצעירים הערבים מתבררת גם מהעובדה שהמחלקה לא פתחה בחקירה מיידית לאחר פרסום דו"ח ועדת אור בספטמבר 2003. מייד עם פרסומו של דו"ח ועדת אור ועוד לפני שעיינו בו לעומק, טענו נציגי מח"ש כי "ברוב החקירות יהיה קשה עד בלתי אפשרי להגיע לממצאים". לאחר מכן, עד אפריל 2004, טענו למחסור בכוח אדם. מח"ש פרסמה לבסוף את הדו"ח שלה רק בתום שנתיים מיום פרסום דו"ח ועדת אור.

10. יודגש, כי לאחר פרסום דו"ח מח"ש ובעקבות הביקורת הציבורית החריפה נגדו, היועץ המשפטי לממשלה, מנחם מזוז, ופרקליט המדינה, ערן שנדר (מנהל מח"ש באוקטובר 2000), ערכו מסיבת עיתונאים שבה נתנו גיבוי מלא למח"ש. המשפחות של הרוגי אוקטובר הודיעו ליועץ המשפטי לממשלה, באמצעות עורכי-דין מארגון עדאלה, שהמעשה הזה של היועץ המשפטי לממשלה פוסל אותו מלהיות ערכאה ניטרלית לדון בערר שלהן נגד מח"ש. עקב כך הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי הוא בודק את הדו"ח כאילו הוגש בפניו ערר, ולצורך כך מינה צוות משפטי ממוסד בראשות עו"ד שי ניצן לבדוק את הדו"ח. מייד מסר ארגון עדאלה ליועץ המשפטי לממשלה, כי כפיפותו של צוות זה לערן שנדר הינה בעייתית ביותר. היא מעוררת חשש כבד ורציני לניגוד עניינים ופוגעת בניהולו של הליך תקין והוגן בהיותה נוגדת את עקרונות הצדק בדבר קיומה של ערכאת ערר ניטרלית ועצמאית. על כן טען ארגון עדאלה, כי היועץ המשפטי לממשלה פגע בזכויותיהן של המשפחות לקיום הליך הוגן. עמדה זו של עדאלה והמשפחות של הרוגי אוקטובר, שהובעה מייד עם מינוי הצוות המשפטי, תקפה עד ליום זה.

ב. חקירת נושא הצלפים

11. אחת הסוגיות העיקריות שהעסיקו רבות את ועדת אור ואשר נידונו בפניה לעומק ולרוחב היא סוגיית השימוש בצלפים באוקטובר 2000, שהתחיל ביום 2.10.2006 בזירת אום אל-פחם (כביש מס' 65 שבואדי עארה) וכן בוצע ב-2 וב-3 באוקטובר 2000 בנצרת. מלכתחילה היה ברור בדיונים בפני ועדת אור, כי שימוש זה הינו בלתי חוקי באופן קיצוני ביותר – לא רק בהיותו מנוגד להוראות פתיחה באש בפיזור הפגנות ולא רק מכיוון שהתברר שלראשונה מאז 1948 המשטרה נוקטת צעד זה לפיזור הפגנות בתחומי הקו הירוק, אלא בגלל התכלית הקטלנית שעומדת מאחורי השימוש בצלפים. ועדת אור קבעה, כי עדויות מפקדי הימ"מ מצביעות על כך שהשימוש בצלפים נופל בגדר המקרים החריגים שבהם יש צורך מידי לנטרל אדם חמוש בנשק אוטומטי על מנת להציל חיי אדם אחרים. למשל, אדם חמוש שמחזיק בבני

ערובה ומאיים בנשק זה ובאופן ממשי להורגם. לכן, במקרים חריגים וייחודיים אלה יש צורך שהירי יהיה מדויק ויבוצע על ידי צלפים.

12. ועדת אור קבעה, כי אליק רון, מפקד המחוז הצפוני של משטרת ישראל, היה האחראי להחלטה בדבר השימוש בצלפים וכן להפעלתם באום אל-פחם ביום 2.10.2000, דבר שגרם למותו של אדם (מוסלח אבו ג'ראד) ולפציעתם של רבים (בנצי סאו היה מפקד האזור של ואדי עארה); וכי ניצב משה ולדמן, בהיותו מפקד מרחב העמקים של משטרת ישראל, היה אחראי להפעלת הצלפים בנצרת ביום 2.10.2000; וכי סגן ניצב שמואל מרמלשטיין, המפקד המשטרתי באזור נצרת, נתן הוראה לצלף לירות אש חיה ביום 3.10.2000 בנצרת. כתוצאה מהירי נפגע קשה אזרח אחד. ועדת אור קבעה, כי השימוש בצלפים היה בניגוד לדין, ללא הצדקה כלשהי, לא נוצרה שום סכנה מיידית שהיתה יכולה להצדיק את השימוש הזה וכי השימוש היה למטרות הרתעה (היינו, ענישה) ולא על מנת להרחיק סכנה מיידית לחייו של מאן דהוא.

13. בניגוד לתפישתה המשפטית והערכית של ועדת אור ואף בניגוד לעדויותיהם של מפקדי משטרה ולעדויותו של השר לביטחון פנים, מתברר כי נקודת המוצא של מח"ש היתה שאין פסול בשימוש בצלפים בפיזור הפגנות וכי זהו כלי לגיטימי ביותר ודינו כדן כל כלי אחר – כגון שימוש בירי קליעים מצופי גומי לצורך פיזור הפגנות. קונספציה זו, שהנחתה את מח"ש, מסבירה מדוע היא התייחסה לנושא חשוב זה בקלות דעת ובזלזול רב. לא במקרה, איפוא, כמעט ואין זכר לחקירתו של מפכ"ל המשטרה באוקטובר 2000, יהודה וילק, בידי מח"ש, בגין אחריותו כמפקד העליון של המשטרה לביצוע הירי על ידי השוטרים ולגרימת ההרג.

14. רצונה החזק של מח"ש להוכיח את הקונספציה ההתחלתית שלה בדבר הצידוק בהפעלת צלפים לצורך פיזור הפגנות, הוביל אותה להצגת עובדות שקריות ולסתירות פנימיות בנתונים שהיא מציגה. למשל, מח"ש קובעת כי השימוש בצלפים בציר 65 (ואדי עארה) היה משום שהתקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי אזרחים באותו ציר. אולם, בעדויות שמסרו צלפים שביצעו ירי באום אל-פחם לוועדת אור, אין זכר לאמירה אחת התומכת בקביעתה זו של מח"ש. כמו כן, בדיקת השעות שמח"ש טוענת שבהן הופעלו הצלפים, מגלה שדווקא באותו זמן הציר היה סגור לתנועת אזרחים. בנוסף, מח"ש מציינת בדו"ח שלה כי ההחלטה על הבאת הצלפים לאזור אום אל-פחם התקבלה עוד ביום 1.10.2000, בנימוק שאלה דרושים כדי לפתוח את ציר 65. קביעה זו, התואמת את ממצאי ועדת אור, מובילה למסקנה הפוכה מזו שמח"ש מגיעה אליה: התכלית היתה לפתוח את הציר ולא לסכל סכנה מיידית וממשית. יצוין, כי אליק רון בעצמו העיד בפני ועדת אור שפתיחת הציר אינה מהווה "קו אדום" וכי אין הכרח לפתוח אותו בכל מחיר.

15. מח"ש התעלמה באופן קיצוני ביותר מראיות מהותיות ששימשו את ועדת אור והיו לראיות עיקריות בפניה. למשל, מח"ש לא צפתה בקלטת וידיאו המתעדת את הפעלת הצלפים באום אל-פחם. ועוד, מח"ש, שטענה כי השימוש בצלפים נעשה כאשר התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיים, התעלמה מדו"ח עיקרי שחובר על ידי י" ט' בסמוך לירי הצלפים באום אל-פחם ובנצרת. דו"ח זה מעיד, כי ההוראות שניתנו התיירו ירי צלפים גם אם לא התקיימה סכנה ממשית ומיידית לחיי אדם. י" ט' נחקר על ידי מח"ש, אך לא נשאל אף שאלה על הדו"ח שחיבר. המשטרה אף תיעדה דברים אלה במסמך שנקרא "מסקנות, לקחים וסיכומים" שהוצג בכנס פנימי של מפקדי המשטרה ביום 8.11.2000. מח"ש לא ראתה לנכון להתייחס אליו או לשאול את אליק רון שאלה אחת עליו.

16. הדוגמאות המעידות על ניסיונה של מח"ש להציג מצג שווא, שלפיו עשתה חקירה מאומצת בנושא ירי הצלפים, הן רבות. למשל, מחומר החקירה מתברר כי חקירתו של אליק רון בפני מח"ש ביום 10.4.2005 משתרעת על **פני עמוד אחד בלבד**. זאת בעוד שחקירותיו של רון בפני ועדת אור **השתרעו על פני 801 עמודים**, שרובם המכריע התייחסו להפעלת הצלפים.

17. לא זו בלבד, מתגלה גם "שיתוף פעולה" מוסווה בין חוקרי מח"ש לנחקר אליק רון, שמקורו בקונספציה המשותפת להם. למשל, מח"ש מבקשת לקדם את הטענה, כי שימוש בצלפים נעשה נגד מפגינים שהשתמשו בקלע דוד. אף שבפני ועדת אור לא היתה שום ראיה שהתקבלה בנושא זה, מח"ש תומכת את נימוקיה בעדותו היחידה והמרכזית של ד' ש', מפקד הימ"מ לשעבר. אך מח"ש לא מגלה לציבור, כי ד' ש' היה **עד הגנה מטעם אליק רון** בפני ועדת אור. יודגש, כי השופט אור נזף ברון על שהעז להביא תצהיר בעייתי וקיצוני כמו תצהירו של ד' ש'. "שיסביר לי אדוני בשביל מה הוא הביא לנו את התצהיר הזה," אמר השופט אור לרון. מח"ש גם לא העזה, או לא רצתה, לעמת את רון עם הסתירות המהותיות בין עדויותיו השונות. לדוגמה, רון טען בפני מח"ש כי תמיד הבחין באזרח שהוא המטרה לצלפים לפני מתן הוראת הירי. גרסה זו אינה מתיישבת עם גרסתו הקודמת בפני ועדת אור, אך מח"ש לא ביקשה להוסיף שאלה אחת על סתירה מהותית זו; ועוד, רון העיד בפני ועדת אור כי הוא היה האחראי לביצוע ירי הצלפים בשיטה של שלושה צלפים היורים יחד על אותה מטרה, אך בפני מח"ש הוא שינה את גרסתו וטען, כי דבר זה "לא הייתי מודע לו". שינוי גרסתו בפרט מהותי בחקירה לא גרם למח"ש לייחס לו משקל כלשהו. בנוסף, אף שבפני ועדת אור התנהלה חקירה מקיפה סביב השאלה אם רון הודיע לממונים עליו, לרבות הדרג המדיני, על השימוש בצלפים, מח"ש לא מצאה לנכון לשאול אותו שאלה אחת בנושא.

18. חקירתו של ולדמן על ידי מח"ש אינה שערורייתית פחות מחקירתו של רון. כך, בחקירה מיום 12.4.2005, שהיתה כולה למעשה מניפסט של ולדמן נגד ועדת אור, הוא לא נשאל שום שאלה רצינית המתייחסת לסוגיות המחייבות בדיקה. אפילו ולדמן עצמו היה מופתע מחקירה זו ואמר לחוקר של מח"ש: "אתה תמציתי מאוד היית, לא כמו בוועדה, כמה שעות, יומיים".

חמור מכך: מח"ש לא חקרה את ולדמן בעניין שהיה ברור מדו"ח ועדת אור, והוא ההוראה שניתנה לשוטרים לירות לעבר מפגינים בנצרת ביום 8.10.2000. כתוצאה מהירי נהרגו שני אזרחים ונפצעו רבים. מח"ש אף לא חקרה את ולדמן בנוגע למעשה המהווה עבירה פלילית (שיבוש הליכי משפט). שכן לאחר האירוע ב-8.10.2000, שבו נהרגו המנוחים עומר עכאווי וויסאם יזבכ, שוולדמן היה מעורב בו, ולדמן הקים צוות חקירה מיוחד שהורכב על ידו ואויש על ידי פקודיו. ועדת אור קבעה, כי מעשה זה הינו "פסול ובלתי ראוי על פי כל קנה מידה... עצם מינויו של צוות חקירה מרחבי יוצר מצב של ניגוד עניינים טבוע... מעורבותו של מפקד המרחב בחקירה וקבלת דיווחים שוטפים על מהלכי העצימו עוד יותר את ניגוד העניינים, והפכו אותו לחמור ולעמוק."

19. בדומה לכך היתה התנהלותה של חקירת מח"ש בעניין ירי הצלפים בנצרת. אף במקרה זה, מח"ש מגיעה למסקנות שלא רק שאין להן אחיזה בראיות אלא הן סותרות את הראיות שהיו בפניה ובפני ועדת אור. למשל, היא קובעת כי הירי של הצלף נ' ל' שבוצע בהוראת מרמלשטיין וכתוצאה ממנו אזרח אחד נפגע קשה, היה מוצדק מכיוון שנשקפה סכנה ממשית ומיידית לחיי הצלף שהבחין במיידה כדורי ברזל האוחז בקלע דוד ומתכוון לעשות בו שימוש. אך בפועל, נ' ל' היה בעמדה על גג בניין שגובהו שתי קומות לפחות והיה מרוחק מהנפגע, כדבריו, "...כשמונים מטר לערך בקו אווירי ממני"; צלף זה מוסיף, כי הוא המתין לאישור הירי כ-20 דקות וכי ירה כשהאזרח "היה במצב סטטי". יצוין עוד, כי כשנשאל ג', מפקדו של נ' ל', על ידי מח"ש אם היו אבנים וגולות ברזל על הגג, הוא השיב: "לא זכור לי דברים כאלו, הגג סך הכל היה נקי." ועדת אור קבעה באופן חד-משמעי, כי לא התקיימה ולא יכולה להתקיים סכנה ממשית ומיידית לצלף נ' ל'.

20. הקונספציה של מח"ש, המעידה על זלזול בחיי האזרחים הערבים, הרחיקה לכת עד כדי כך, שמח"ש היתה מוכנה לצאת נגד נורמות משפטיות בסיסיות אף אם אלה נקבעו מפורשות בדו"ח ועדת אור או לצאת נגד נורמות שמפקדי משטרה העידו על קיומן. כך למשל, אף שנוהל המשטרה קובע את חובת האזהרה של המפקד הבכיר בשטח בטרם הוא מפעיל כוח נגד מפגינים, ובניגוד לוועדת אור, קובעת מח"ש כי רון פעל כדין כאשר לא הזהיר בטרם הפעלת הצלפים נגד המפגינים. יצוין, כי רון עצמו, בעדותו הראשונה והשנייה בפני ועדת אור, אמר: "יכול להיות שראוי היה להזהיר לפני הירי או בין ירי לירי". בדומה לכך, אפילו ד' ש', שהעיד מטעמו של רון בפני ועדת אור, העיד כי דעתו האישית היא שיש להזהיר לפני שצלפים פותחים באש. אולם מח"ש יודעת להסיק ולקבוע, כי אין צורך באזהרה מוקדמת, מכיוון שכמו בדיני חוזים, המפגינים במקום היו יכולים להסיק את קיומה של אזהרה לאור התנהלות כוחות המשטרה כלפיהם!!! אין פלא שמח"ש, המתייחסת לפגיעה בחיי האדם בדימויים האלה, מגיעה למסקנות שמנוגדות לא רק לנורמות משפטיות, אלא אף לנורמות ערכיות הרואות בחיי אדם ערך עליון.

ג. חקירת אירועי ההרג ומחדליה החמורים של מח"ש

1.10.2000

המנוח אחמד אברהים ג'בארין (אום אל-פחם)

מח"ש סגרה את התיק בלי לחקור

21. ביום 1.10.2000 נורה למוות המנוח אחמד ג'בארין, בן 18, על ידי שוטרים שהתמקמו בבית שנמצא על גבעה בעיר אום אל-פחם ("הבית האדום"). המנוח אחמד ג'בארין נורה בעינו בכדור גומי. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה וכי על מח"ש לחקור כדי לברר את זהות היורים ואת האחראים לירי. כמו כן קבעה ועדת אור כי העלייה לבית האדום כשלעצמה לא היתה מוצדקת ומכאן שהוראתו של מפקד מג"ב צפון אז, בנצי סאו, להשתלט על הבית הנ"ל לא היתה חוקית. ועדת אור קבעה, כי סאו אחראי לפעילות בלתי חוקית, שתוצאתה היתה גרימת מותם של המנוחים אחמד ג'בארין ומוחמד ג'בארין. מח"ש לא הסיקה שום מסקנה בנוגע לסאו.

22. מח"ש הציגה מצג שווא כאילו היא חקרה בעניין זה. עם זאת, עיון בחומר החקירה מעלה כי היא לא חקרה שום שוטר בנוגע לאירוע הריגתו של המנוח. יתרה מכך, מח"ש מציגה את עצמה בדו"ח מטעמה כמי שחקרה את האירוע בחקירה מאומצת שבעקבותיה גיבשה את מסקנותיה, בעוד שלאמיתו של דבר כל פעילותה של מח"ש בעניין זה הסתכמה בקריאת חומר החקירה של ועדת אור. אי לכך, מח"ש הפרה את דרישת ועדת אור לחקור את האירוע ולברר את זהות השוטרים האחראים.

23. בלי לקיים חקירה ולנסות לאתר את השוטר שירה לעבר המנוח קובעת מח"ש, כי לא ניתן לאתר את היורה מפאת מספרם הרב של השוטרים שנכחו בזירת האירוע. הכוחות שעלו אל "הבית האדום" והשוטרים שאיישו אותו היו ידועים לוועדת החקירה הממלכתית, כך שבנקל אפשר לזהותם ולהזמין להעיד בפני מח"ש. בלי לחקור קובעת מח"ש, כי גם אם אותר מי שהרג את המנוח, תיתכן אפשרות שהירי היה מוצדק. את כל זה קובעת מח"ש בלי לבדוק כלל מהן הנסיבות הספציפיות שהיו בשעה שנורה המנוח אחמד ג'בארין, ואם בכלל היה בנסיבות הללו סיכון ממשי ומידי לפגיעה בשוטרים שעמדו במעלה הגבעה כשהמפגינים היו

למרגלותיה. מח"ש אף מתעלמת ללא היסוס מהוראות הפתיחה באש של המשטרה עצמה, האוסרות ירי לעבר ראשו של אדם.

24. למח"ש היה ידוע על שוטרים שהיו בזירת האירוע, עשו שימוש מופרז בנשק וירו עשרות כדורי גומי. ביניהם היו השוטר *אופיר אלבז*, שירה 30 כדורי גומי, והשוטר *רותם ביטון*, שירה 56 גלילוני גומי. עם זאת, מח"ש לא טרחה להזמין להעיד בפניה.

25. ועדת אור, אשר בחנה את מכלול הראיות שהובאו לפניה, חקרה עדים וביקרה בזירות האירועים, קבעה כי הירי לעבר המנוח כשלעצמו היה בלתי מוצדק. כך גם העלייה ל"בית האדום", שממנו ירו השוטרים. ועדת אור קבעה, כי השוטרים ובראשם *ננצי סאנעו* מעשה בלתי חוקי. מח"ש לא חקרה מאומה ובכך היא מפירה את חובתה הבסיסית והסטטוטורית לחקור מעשים בלתי חוקיים שנעשו על ידי שוטרים.

המנוח מוחמד אחמד ג'בארין (אום אל-פחם)

26. ביום 1.10.2000 נורה למוות המנוח מוחמד ג'בארין, בן 23, על ידי שוטרים שהתמקמו בבית שנמצא על גבעה בעיר אום אל-פחם, המכונה "הבית האדום". המנוח מוחמד נורה בעכוזו בכדור חי. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה וכי על מח"ש לחקור כדי לברר את זהות היורים ולאתר את האחראים לירי. מח"ש מגיעה למסקנה, כי יש לגנוז את התיק בעילה של עבריון לא נודע.

27. הממצאים שהתגלו מעלים, כי מח"ש חקרה רק את השוטר *פנחס אלון* והתעלמה מכל השוטרים האחרים שהעידו בפני ועדת אור ואישרו כי הם ירו אש חיה. למשל, השוטר *איתן אזרק* העיד בפני ועדת אור כי ידוע לו על שוטרים נוספים שעשו שימוש באש חיה. מח"ש לא אספה את כל כלי הנשק שהיו ברשות השוטרים שירו אש חיה, אלא רק את חלקם. מח"ש העלימה מעיני הציבור, כי הכדור שהוצא מגופתו של המנוח מוחמד ג'בארין אבד, לאחר שהיא מסרה אותו לראש מעבדת נשק במטה הארצי של המשטרה.

המנוח ראמי גרה (ג'ת)

28. ביום 1.10.2000 נורה למוות המנוח ראמי גרה, בן 21, בכפר ג'ת על ידי המשטרה. כדור גומי חדר לעינו של גרה וגרם את מותו. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש בחודש אוקטובר 2000. ועדת אור קבעה, כי החשוד העיקרי בירי לעבר המנוח גרה הוא השוטר *ראשד מורשד*, אשר ירה כדורים מצופים גומי מטווח קצר של כ-15 מטר, בין השאר לכיוונו של המנוח, וזאת ללא הצדקה ואף בניגוד להוראות המשטרה. מח"ש סגרה את התיק נגד השוטר ראשד מורשד.

29. המנוח גרה עמד בתחנת דלק מאחורי חומה שכיסתה את פלג גופו התחתון. השוטר ראשד מורשד התקרב עם שוטר נוסף לתחנת הדלק שבה עמד המנוח. רק לשוטר מורשד היה נשק שיורה כדורי גומי. השוטר *אברהם בר העיד* בפני ועדת אור, כי מורשד ירה לעבר המקום שבו עמד המנוח ללא אזהרה מוקדמת. הירי בוצע באישור מפקדו, סעיד אבו ריש. השוטר בר הוסיף, כי הירי שביצע מורשד גרם את הפגיעה היחידה בזירת הריגתו של המנוח גרה וכי הוא ראה אדם נופל ארצה כתוצאה מהירי שביצע מורשד. בר אמר כי מפקדו של מורשד, אבו ריש, שמח שראשד פגע במישהו ואף דיברו על כך בבסיס. לדבריו, כולם בבסיס היו "מבסוטים" בעקבות האירוע. מורשד הודה בפני ועדת אור כי אכן ירה לכיוון תחנת הדלק, למקום שבו עמדו אנשים מאחורי החומה. ראשד מורשד הודה גם, כי לא נשקפה סכנה לחייו כשירה וכי מטרת הירי היתה לפזר את ההפגנה. חברי ועדת אור ערכו ביקור בזירה שבה נהרג המנוח גרה ודיווחו כי מהמקום שבו עמד מורשד ניתן היה לראות את פלג גופו העליון של המנוח.

30. עדויותיהם של מורשד ובר לעיל, מסקנות ועדת אור והדיווח של חברי הוועדה שביקרו בזירת האירוע לא שכנעו את מח"ש, כי השוטר ראשד מורשד הוא זה שירה במנוח גרה וכי הוא זה שגרם למותו. כל הראיות מצביעות על כך שהירי בוצע על ידי מורשד, שלא נשקפה סכנה לחייו. מח"ש מתעקשת, כי ייתכן ששוטר אחר ביצע את הירי ממרחק רב יותר. מח"ש מרחיקה לכת וקובעת כי גם אם מורשד הוא זה שירה את הירי הקטלני, עדיין אין להאשימו בדין מכיוון שלא יכול היה לאמוד את המרחק מהמקום שבו עמד. מח"ש מתעלמת מהעובדה, כי המנוח נפגע בעינו; כי מורשד זיהה אך ורק את פלג גופו העליון של המנוח וכי לחייו של מורשד כלל לא נשקפה סכנה שתצדיק ירי בניגוד להוראות הפתיחה באש, לעבר פלג גופו העליון של המנוח. בניגוד מוחלט לוועדת אור קובעת מח"ש, כי הירי היה מוצדק. מח"ש לא הביאה ולו ראייה מהימנה חדשה אחת שיש בכוחה להפריך את הממצאים שקבעה ועדת אור.

2.10.2000

המנוח מוסלח אבו ג'ראד (אום אל-פחם)

31. ביום 2.10.2000 נהרג המנוח מוסלח אבו ג'ראד, בן 19, כתוצאה מירי אש חיה של צלפים על מפגינים בסמוך לעיר אום אל-פחם. דו"ח נתיחת גופתו של המנוח הועבר למח"ש באוקטובר 2000.

32. העדויות בפני ועדת אור הצביעו כי מותו של המנוח אבו ג'ראד נגרם כתוצאה מירי אש חיה של צלפים. ועדת אור מצאה כי ירי הצלפים בוצע כדלקמן: א. שלושה צלפים ירו אש חיה באותה עת כלפי אותה מטרה; ב. לירי הצלפים לא קדמה כל אזהרה למפגינים או התראה לירי אש חיה. ועדת אור קבעה כי הירי שביצעו הצלפים לא היה כדני; כי שיטת הירי של שלושה צלפים לעבר מטרה אחת איננה מיידתית וכי העדר האזהרה טרם ירי הצלפים רק

מבליט את אי חוקיות הירי. בניגוד לוועדת אור, מח"ש הצדיקה את השימוש בצלפים באום אל-פחם ביום 2.10.2000: את הירי בשיטה שבה שלושה צלפים יורים כלפי אדם אחד; ואת חוסר האזהרה של המשטרה בטרם ירי הצלפים. מח"ש מצדיקה את ירי הצלפים בהסתמך על עדותו של ד' ש', ששימש עד הגנה מטעם אליק רון בוועדת אור. ועדת אור קבעה באופן חד משמעי, כי אליק רון היה אחראי להפעלה של הצלפים ביום 2.10.2000 באום אל-פחם בלא שהיתה לכך הצדקה, דבר שגרם לפגיעה בשבעה אנשים ולהריגתו של המנוח מוסלח אבו ג'ראד. מח"ש איננה מזכירה את העובדה כי מקור ההצדקה שנתנה לירי הצלפים הם דבריו של עד שהובא מטעם אליק רון בפני ועדת אור. מח"ש מצדיקה את ירי הצלפים אפילו בלי לצפות בקלטות המתעדות את שיטת הירי, שנפסלה על ידי ועדת אור. הוועדה צפתה בקלטות אלו. מח"ש מעמידה פנים כאילו עשתה חקירה מאומצת בעניין הצלפים, בעוד שלכל היותר היא מוסיפה ראייה אחת בלבד ומגיעה למסקנה הפוכה מזו של ועדת אור.

המנוח אסיל עאסלה (עראבה)

33. ביום 2.10.2000 נורה המנוח אסיל עאסלה, בן 17, מאחור בעורפו ונהרג. ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק ומיקדה את החשד בביצוע הירי בשלושה שוטרים שרדפו אחר המנוח עאסלה דקות ספורות טרם הריגתו. שלושה שוטרים אלה הם *יצחק שמעוני* ושני פקודיו, *אבי קרסו* ו*עבדיה חתן*. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים הגליל המערבי בנהריה לשחרר את גופתו של המנוח לקבורה. למעשה, מח"ש ויתרה בכך על קיום נתיחה של הגופה זמן קצר לאחר המוות. מח"ש סגרה את התיק נגד החשודים.

34. הממצאים החדשים שהתגלו מעיון בחומר החקירה מעלים, כי מח"ש התרשלה באופן חמור בחקירת אירוע מותו של המנוח עאסלה. למשל, מח"ש חקרה את החשודים העיקריים רק ביום 28.6.2005; מח"ש לא חקרה סתירות מהותיות שהתגלו בין הגרסאות שמסרו השוטרים *קרסו* ו*חתן* למח"ש, לבין הגרסאות שמסרו בעדותם לפני ועדת אור; השאלות שהופנו אל החשודים העיקריים בבדיקת הפוליגרף היו חלקיות ולא ממצות. שני השוטרים לא נשאלו, למשל, אם השוטר *יצחק שמעוני* הוא זה שירה. העדר שאלה גורלית זו מבדיקת הפוליגרף מעלה ספקות ותהיות לגבי מניעה של מח"ש בחקירה. החשדות סביב השוטר שמעוני מתחזקים נוכח העובדה המצמררת שנחשפה – והיא סירובו להיבדק בבדיקת פוליגרף לאחר שש פעמים שבהן הוזמן. לאחר ההזמנה השישית התייצב שמעוני להיבדק אך סירב להיבדק בפעם זו, מכיוון שהתנה את בדיקתו בהפניית שאלה אחת בלבד אליו ותו לא. מח"ש העלימה מעיני הציבור את אי שיתוף הפעולה המשווע של שמעוני ואת העובדה כי הדבר אמור רק לחזק את החשדות נגדו. מח"ש אף לא זקפה את העדר שיתוף הפעולה של השוטר שמעוני לחובתו. נהפוך הוא, היא סגרה את התיק נגדו. מלבד שלושת השוטרים הנ"ל, מח"ש זימנה רק שוטר אחד להעיד.

המנוח עלא נסאר (עראבה)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה

35. ביום 2.10.2000 נורה המנוח עלא נסאר, בן 18, בחזהו על ידי המשטרה ונהרג. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים הגליל המערבי בנהריה לשחרר את גופתו של המנוח לקבורה. למעשה, בכך ויתרה מח"ש על קיום נתיחה של הגופה זמן קצר לאחר המוות. ועדת אור קבעה, כי הירי שבוצע לא היה כדין והמליצה בפני מח"ש לבצע חקירה מעמיקה בנושא. מח"ש מגיעה למסקנה כי יש לגנוז את התיק בעילה של עבריון לא נודע.

36. עיון בחומר החקירה מעלה, כי מח"ש מגיעה למסקנה זו בלי לבצע חקירה כלשהי. היא לא חקרה שום שוטר ושום אזרח מאלה שהיו עדים לאירוע. מח"ש תירצה את סגירת התיק בטענה לאי שיתוף פעולה מצד משפחת המנוח, שסירבה להוצאת גופתו מהקבר. לא ברור מה היתה מועילה הוצאת הגופה מהקבר כאשר בפני מח"ש לא העיד שום שוטר שהיה חשוד בירי או עד לאירוע, וגם לא שום אזרח. העובדה שמח"ש לא חקרה עד אחד אפילו בעניין זה, לא מנעה ממנה להוציא מסקנות חסרות בסיס עובדתי ומשפטי. המנוח עלא נורה, כאמור, בחזהו. מח"ש, בניגוד לוועדת אור, מגיעה ללא חקירה למסקנה שאם הכדור שפגע במנוח היה כדור גומי, הירי היה מוצדק. לפי עמדתה, אם היה מדובר בכדור חי, הירי לא היה מוצדק.

37. בפני מח"ש היה מסמך המעיד על תחקיר משטרתי שבו מוסר מפקד כוחות אזור עראבה, *יצחק חי*, כי קצין מג"ב ושני שוטרים אחרים הגיעו לעראבה וירו אש חיה וכדורי גומי לעבר מפגינים. מח"ש חקרה את השוטר *יצחק חי* רק ביום 25.8.2005 (בעניינו של המנוח אסיל עאסלה) והוא לא נשאל כלל לגבי דבריו שהובאו בתחקיר המבצעי.

38. מח"ש התרשלה, לא חקרה מאומה והסיקה את מסקנותיה בהתבסס על השערות לא מבוססות, שאינן נתמכות בראיה כלשהי. בכך מעלו חוקרי מח"ש באמון הציבור והציגו בפניו מצג שווא כאילו מסקנותיהם נובעות מחקירה מעמיקה ומדברים שעלו מחקירת השוטרים, בעוד ששום שוטר לא העיד בפני מח"ש בעניינו של המנוח נסאר.

המנוח איאד לואבנה (נצרת)

39. ביום 2.10.2000 נורה המנוח איאד לואבנה, בן 26, בחזהו על ידי המשטרה ונהרג. ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק וכי לא נשקפה לשוטרים כל סכנה שמצדיקה את הירי. ועדת אור צמצמה את מספר החשודים לשלושת השוטרים *אריה זרגי* (היה עם נשק שירה כדורי גומי), *זאב ויכנר* (היה עם נשק שירה גז מדמיע) ו*דניאל לדר* (נשק שירה אש חיה). מהעדויות

בפני ועדת אור עולה בבירור, כי במקום נפילתו של המנוח לואבנה לא בוצע ירי חי, אלא רק ירי של כדורי גומי. כמו כן עולה, כי לא נשקפה כל סכנת חיים לשלושת השוטרים החשודים הנ"ל. מח"ש מגיעה למסקנה כי לא ניתן להגיע אל זהות היורה וכי גם אם יוכח שהמנוח נהרג מיירי גומי, הרי ירי זה מוצדק, וזאת בניגוד למסקנות ועדת אור.

40. מח"ש חקרה רק את שלושת החשודים שעליהם הצביעה ועדת אור. מח"ש לא התאמצה לחפש ראיות חדשות ומסייעות. חקירתם של השוטרים הנ"ל היתה שטחית, קלילה ודלה, ללא כל ניסיון לעמת את החשודים עם ממצאים בשטח או עם דבריהם בפני ועדת אור. למשל, השוטר זרגרי שירה כדורי גומי ושמבטו הופנה כלפי המקום שבו נפגע המנוח, לא נשאל כלל על העובדה כי הוא ירה ללא הצדקה. מח"ש מציינת במסקנותיה, כי זרגרי מסר לוועדת החקירה ולאוספי החומר הודעות סותרות ועם זאת היא לא מעמתת אותו עם אותן סתירות.

41. מח"ש אינה מציינת בדו"ח שלה, כי השוטר זרגרי, שהוא החשוד העיקרי, לא שיתף עמה פעולה וסירב לצאת עם חוקרי מח"ש לזירת האירוע. מח"ש איננה מסיקה את המסקנה המתבקשת מסירובו של השוטר זרגרי לשיתף פעולה ואינה זוקפת זאת לחובתו ולחיזוק הראיות נגדו. בפני מח"ש טען זרגרי, כי איננו זוכר אם הוא ירה או לא. מח"ש מציינת בדו"ח שלה, כי זרגרי טוען כי לא היה היחיד שירה. לעומת זאת, בפני ועדת אור זרגרי אמר מפורשות, כי בזמן שהוא ירה לכיוון השכונה המזרחית, מקום מותו של המנוח לואבנה, לא היה מישהו אחר שירה. מח"ש איננה שואלת אותו בדבר הסתירות בגרסאותיו.

42. חרף כל האמור לעיל מח"ש מגיעה למסקנה כי הירי היה מוצדק, אף שלא נשקפה כל סכנת חיים לשוטרים ואף שהפגיעה במנוח היתה בפלג הגוף העליון בניגוד לאיסור הקיים בהנחיות המשטרה.

המנוחים וליד אבו סאלח ועמאד גנאיים (סח'נין)

43. ביום 2.10.2000 נהרגו המנוחים וליד אבו סאלח, בן 21, ועמאד גנאיים, בן 25, מאש חיה של המשטרה. המנוח וליד נורה בבטנו ואילו והמנוח עמאד נורה בראשו. ביום 3.10.2000 מח"ש ביקשה מבית חולים נהריה לשחרר את גופותיהם של שני המנוחים לקבורה. למעשה, בכך ויתרה מח"ש על קיום נתיחה של הגופות זמן קצר לאחר המוות.

44. ועדת אור קבעה, כי החשוד העיקרי בירי כלפי שני המנוחים הוא גיא רייף, מפקד משטרת משגב בזמן האירועים. הוועדה קבעה, כי רייף ירה במפגינים אש חיה וגרם למותם של שני המנוחים אבו סאלח וגנאיים ללא הצדקה ובלי שנשקפה סכנה לחייו. בפני הוועדה הופיעו עדים רבים שאישרו, כי רייף הוא זה שירה לעבר המקום שבו עמדו המנוחים.

45. השוטר מוסא גדיר אישר לוועדת החקירה כי רייף עמד על סלע כשירה ירי חי והוא (גדיר) עמד לידו וטען לו את הנשק. ראש המועצה האזורית משגב, ארו קרייזלר, שפגש את רייף ביום הריגתם של המנוחים, העיד בפני ועדת אור כי רייף אמר לו אז שבפאתי אזור התעשייה היה אירוע קשה, שכלל פצועים והרוגים. שני עדים נוספים לירי שביצע רייף ושפגע במנוחים היו שני תושבי סחינין, עלא הייבי וחמד אבו סאלח, שנמצאו מהימנים על ידי ועדת אור ועדותם חיזקה את החשדות נגד רייף.

46. בהתאם לכל האמור לעיל ובנוסף לראיות אחרות הגיעה ועדת אור למסקנה, כי גיא רייף הוא זה שגרם למותם של המנוחים אבו סאלח וגנאיים. כמו כן הוועדה קבעה שהירי לא היה חוקי, בין היתר, כי לא נשקפה כל סכנה לחייו של רייף.

47. ועוד. בפני מח"ש הונחו ראיות נוספות שרק תמכו במסקנת ועדת אור. השוטר אחמד נעמי העיד בפני מח"ש, ביום 24.8.2004, כי זמן קצר לאחר שרייף ביצע את הירי הקטלני פגש השוטר נעמי את השוטר מוסא גדיר (שטען לרייף את הנשק). השוטר גדיר ידע לספר לשוטר נעמי כי רייף אומר שהוא הרג אנשים. מח"ש איננה מייחסת חשיבות לדבריו של נעמי וטוענת כי גדיר מכחיש אותם, אף שהדברים שמוסר נעמי אכן מתיישבים עם התמונה הכוללת שציירו עדי ראייה אחרים.

48. כל הראיות לעיל לא הספיקו למח"ש על מנת לבסס את החשדות הכבדים נגד רייף. נהפוך הוא, מח"ש מגיעה למסקנה כי אין זה ודאי שגיא רייף הוא זה שפגע במנוחים והרג אותם. מצד שני מח"ש קובעת, כי גיא רייף הוא זה שפגע ופצע את חמזה אבו סאלח, אולם אין היא מוצאת לנכון להעמידו לדין.

49. לא זו אף זו. מח"ש הגדילה לעשות כאשר פסלה את מהימנותו של העד עלא הייבי, שוועדת אור מצאה אותו מהימן, בשל פרט שולי שהעיד עליו ושאינו נופל בתחום מומחיותו. מח"ש התעלמה מעדותו של חמד אבו סאלח, שהעיד כי ראה את רייף יורה אש חיה, חרף קביעתה של ועדת אור בדבר מהימנותה של העדות. לעומת זאת, מח"ש אינה ממחרת לקבוע כל ממצא לגבי השוטר רייף ומהימנות גרסאותיו בעוד שוועדת אור הוכיחה כי אין הוא דובר אמת. עניין זה מעלה תהיות על השיקולים שמנחים את מח"ש בקביעת מהימנותם של עדים. מח"ש מצדדת בטענת רייף כאילו היה נתון בסכנת חיים, אף על פי שטענה זו הופרכה על ידי ועדת אור, ובלי לתמוך זאת בשום ראיה או אינדיקציה כלשהי.

50. מח"ש לא הביאה כל ראיה חדשה הסותרת את מסקנות ועדת אור בדבר זהות היורה ובכל זאת היא מגיעה למסקנה כי ייתכן שהירי בוצע על ידי כוח אחר, שנשללה במפורש על ידי ועדת אור. מח"ש לא הזימה את מסקנות ועדת אור והעדיפה להגיע למסקנה שונה מזו של הוועדה, מטעמיה שלה.

3.10.2000

המנוח ראמז בושנאק (כפר מנדא)

51. ביום 3.10.2000 נורה המנוח ראמז בושנאק, בן 24, בראשו ונהרג כתוצאה מירי של המשטרה. ועדת אור קבעה, כי הירי בוצע על ידי המשטרה שהסתערה על מפגינים בכפר מנדא ודחתה את גרסת השוטרים, כי הירי לא בוצע על ידיהם. ועדת אור הסתמכה על עדותם, שנמצאה אמינה, של העדים חלמי בושנאק, ראפע בושנאק ומגידי זידאן. עדים אלה מסרו לוועדה, כי המנוח בושנאק נפגע במהלך הסתערות אנשי משטרה, שבה ביצעו השוטרים ירי מסיבי ממספר כלי נשק לעבר המתפרעים. בשלב זה נפגעו גם התושבים נידאל עאלם ומחמוד חושאן. מח"ש סגרה את התיק.

52. עיון בחומר החקירה מעלה, כי מח"ש מגיעה למסקנתה זו מבלי להזמין אף שוטר מאלה שהשתתפו בהסתערות והעידו בפני ועדת אור, כגון השוטרים יקיר אהרוני, שלומי בן חמו, דניס דוידוב ואורן צריקר. העדתם של שוטרים אלה בפני מח"ש יכולה לשפוך אור על אשר התרחש ואף להוביל לעדים אחרים. מח"ש אספה את נשקיהם של 28 שוטרים מבין ה-40 (כמעט) שהיו נוכחים בזמן האירוע, בלי להסביר מדוע האיסוף נעשה באופן חלקי. אילו אספה מח"ש את כל כלי הנשק היה ניתן לפחות להגיע אל השוטר שפצע את מחמוד חושאן, הואיל והקליע שפגע בו נמצא בידי מח"ש. אולם קליע זה, מסתבר, לא תאם אף לא אחד מ-28 כלי הנשק שאספה מח"ש.

53. מח"ש לא הזמינה שום אזרח להעיד בפניה, אף שבפני ועדת אור הופיעו עדים רבים ומסרו את עדויותיהם לגבי אירועי כפר מנדא. ביניהם היו שלושת העדים המרכזיים שוועדת אור סמכה את מסקנותיה, בין היתר, על דבריהם: חלמי בושנאק, ראפע בושנאק ומגידי זידאן.

54. חשוב לציין בהקשר זה, כי ביום שבו נהרג המנוח בושנאק נכח גיא רייף בכפר מנדא ועשה שימוש בנשק חי. רייף הכחיש זאת בתוקף מול ועדת אור, אולם הוועדה קבעה, כי על-פי מכלול הראיות שהונחו בפניה ניתן לקבוע כי רייף אכן ביצע ירי אש חיה באוויר בזמן שלא היתה הצדקה לכך. את מסקנותיה תמכה הוועדה בעדויותיהם של השוטרים דביר שטרית, עאוני עטאללה, דוד אנקונינה, אורן צריקר, רון לוי ואחרים. מסקנותיה של ועדת אור מדברות בעד עצמן ומצביעות על מעשה בלתי חוקי שנעשה מצדו של השוטר רייף. הדבר מחייב לפתוח בחקירה נגד רייף בעניין זה, בחשד לשימוש רשלני ובלתי מוצדק בנשק. מח"ש

לא טרחה לשאול את רייף ולא את יתר השוטרים שהעידו בפני ועדת אור ולו חצי שאלה בגין אירוע זה.

המנוח מוחמד ח'מאייסי (כפר כנא)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה

55. ביום 3.10.2000 נורה המנוח מוחמד ח'מאייסי, בן 19, תושב כפר כנא, בברכו בירי חי של המשטרה ומת יום לאחר מכן. גופתו של הנ"ל נותחה במכון לרפואה משפטית באבו כביר. ועדת אור לא הצליחה לקבוע כי ירי של המשטרה הוא שגרם למותו של המנוח ח'מאייסי, אך עם זאת הדגישה כי על פי הראיות שבפניה ומכלול הנסיבות לא ניתן לשלול כי הירי בוצע על ידי המשטרה. אי לכך ביקשה הוועדה שמח"ש תחקור לעומק את העניין על מנת לגלות את העובדות לאשורן. מח"ש לא ביצעה כל חקירה וסגרה את התיק בעילת "אין עבירה". בכך הפרה מח"ש את דרישת ועדת אור.

56. מח"ש מציגה את פני הדברים בדו"ח מטעמה, כאילו מסקנותיה מבוססות על החקירה שהיא ביצעה. כאמור, מח"ש לא ביצעה שום חקירה, לא זימנה לגביית עדויות שום שוטר שהיה בזירת הריגתו של המנוח וגם לא מי מהאזרחים שהיו שם באותה עת. חמור מכך: מח"ש מגיעה למסקנה כי יש לסגור את תיק החקירה בהסתמך על עדויותיהם של עדים שלא העידו בפניה אלא בפני ועדת אור. לגבי שני עדים מכפר כנא, מח"ש טוענת כי לא ניתן להעניק מהימנות לעדותם, וזאת בלא שטרחה להזמין אותם להעיד בפניה. מצד שני, לגבי עד שהינו שוטר בשם רפי כהן, מח"ש מעדיפה להאמין לגרסאות שמסר לוועדת אור אף על פי שדווקא עד זה שינה שלוש פעמים את הגרסאות שמסר לוועדת אור ולאוספי החומר מטעמה. השינויים והסתירות בגרסאותיו של השוטר כהן לא הניעו את מח"ש לזמנו לחקירה בפניה ולהתרשם מקרוב מאמינות דבריו, ואף לא מנעו ממנה לאמץ את גרסתו, שלא נגבתה על ידיה, באשר לאירועים שקרו באותו ערב בכפר כנא, לרבות לעניין נסיבות הפגיעה במנוח ח'מאייסי.

57. ועוד. השוטר רפי כהן והעד בהג'ת ח'מאייסי (אחיו של המנוח) העידו בפני ועדת אור כי שוטרים שהיו בזירת הפגיעה במנוח החזיקו כלי נשק עם טלסקופים. די היה בעדויות אלה כדי לעורר חשד במח"ש שמא הירי שבוצע בכפר כנא היה ירי של צלפים – דבר המחייב חקירה מיידית בנושא. מח"ש לא ייחסה כל חשיבות לדברים מסוכנים אלה שנאמרו בפני ועדת אור. בנוסף, בפני מח"ש הונחו מסמכים ובהם פרטים על שוטרים שנשאו נשק חי, כמו רפי כהן, איל איטה, שי תמיר, חיים אזרד, דוד ציטרון וארז טובאלי. מח"ש לא מצאה לנכון להזמין שוטרים אלה לחקירה ולברר עמם את פשר העניין.

8.10.2000

המנוחים ויסאם יזבכ ועומר עפאווי (נצרת)

מח"ש סגרה את התיק בלי לבצע חקירה כלשהי

58. ביום 8.10.2000 נהרגו המנוחים ויסאם יזבכ, בן 25, ועומר עפאווי, בן 42, בנצרת, באזור צומת הקניון. המנוח יזבכ נורה בראשו מאחור מאש חיה של המשטרה, כאשר נעמד יחד עם אחרים בשרשרת בניסיון להדוף מפגינים לאחור ולמנוע חיכוך עם המשטרה. ועדת אור קבעה, כי הירי לא היה מוצדק ובוצע בניגוד לחוק. המנוח עפאווי נורה בחזהו וועדת אור קבעה, כי ניתן להעלות סברה שהוא נפגע מאש חיה של המשטרה. באותו אירוע נפצעו תושבים רבים מנצרת בפלג גופם העליון גם כן מאש חיה, וביניהם אחמד עבד אל-ח'אלק, איבראהים פרייס, שווכת לואבנה, פאדי אבו נאג'י וסמיח שתוי. ועדת אור קבעה, כי הירי שבוצע היה בלתי חוקי ולא היתה כל סכנה שהצדיקה אותו. על-כן החליטה ועדת אור להעביר את המשך החקירה למח"ש על מנת לבצע חקירה מעמיקה. מח"ש לא חקרה, למרות דרישת ועדת אור כי תעשה כן.

59. חרף מסקנותיה הברורות של ועדת אור והעדויות הרבות שתמכו במסקנות אלה, מח"ש סגרה את התיקים בלי לבצע בדל של חקירה ובלי להזמין אף שוטר או אזרח שהיו בזירת ההרג להעיד בפניה. חמור מכך: מח"ש מציגה בדו"ח שלה מצג שווא כאילו ביצעה חקירה מטעמה. לא רק שמח"ש לא זימנה לעדות שום שוטר או אזרח, היא אף לא אספה שום כלי נשק מאלה שהיו בשימוש השוטרים בזירת העבירות שבוצעו על ידי המשטרה.

60. מח"ש קובעת, בלי לחקור, כי באירוע היו מעורבים למעלה מ-220 שוטרים ועל כן יהיה זה קשה להגיע לשוטרים שירו, אבל היא לא ניסתה אפילו לאתר אותם שוטרים. יש לציין, כי טענה זו של מח"ש מופרכת, שכן בכל הנוגע למנוח ויסאם יזבכ וחמשת האזרחים לעיל שנפצעו, ועדת אור צמצמה את חשדות ההריגה ל-20 שוטרים שניתן בנקל להזמין לחקירה. מדובר בשוטרים שעמדו בשורה הקדמית של המשטרה ואשר פתחו בירי לעבר המפגינים בתכוף לסיום משא ומתן בין נבחרי הציבור הערבי לבין ניצב משנה משה ולדמן מטעם המשטרה. למח"ש היה תרמיל מזירת האירועים, אך היא לא טרחה לבדוק אותו.

61. לא זו אף זו. ועדת אור קבעה באופן חד משמעי כי ולדמן, מפקד מרחב העמקים בזמן האירועים, הוא זה שנתן את ההוראה לפתוח באש לעבר המפגינים באותו אירוע. בפני הוועדה העיד סגן ניצב אלכס זן, שמסר כי ולדמן היה בשורה הקדמית ונתן את ההוראה לפתיחה באש. מח"ש מגיעה למסקנה הפוכה ממסקנת ועדת אור וקובעת כי ולדמן לא נתן את ההוראה הבלתי חוקית לפתוח באש, וזאת בלי שמח"ש תחקור אותו על כך. בחקירתו של ולדמן בפני מח"ש הוא כלל לא נשאל על האירוע הקשה מיום 8.10.2000, שבו המנוחים יזכר ועפאווי קיפחו חייהם ואחרים נפצעו הן מאש חיה והן מכדורי גומי.

62. בנוסף לכך, ועדת אור מתחה ביקורת על ולדמן, על כך שלאחר האירוע הקשה המתואר שבו היה מעורב נמנע מעריכת תחקיר מסודר, בניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה ובניגוד למתחייב בנסיבות העניין. במקום זאת ליווה ולדמן באופן צמוד את חקירתו של האירוע שהתרחש בצומת הקניון ביום 8.10.2000 ואף הנחה את החוקרים הכפופים לו פיקודית, וזאת תוך ניגוד עניינים אישי, בהיותו מעורב אישית באירוע האמור כמפקד כוחות המשטרה במקום. הביקורת הקשה שהטיחה ועדת אור בוולדמן לא הניעה את מח"ש לשאול אותו בעניין זה, כשנחקר על ידיה, וכאילו כלום לא קרה.

מסקנות

1. רשויות אכיפת החוק ובראשן מח"ש הפרו את עקרון שלטון החוק, בכך שלא קיימו את חובתן הקבועה בדין לפתוח בחקירה מיידית באוקטובר 2000 בנוגע לאירועים שבהם נהרגו שלושה עשר הצעירים הערבים ונפצעו מאות אזרחים כתוצאה מהירי הבלתי חוקי של השוטרים. המחדל הזה הינו קיצוני ביותר בהתחשב במספרם הרב של אירועי ההרג, שהוא כשלעצמו היה אמור לחייב את רשויות אכיפת החוק לפעול באופן מידי.
2. מחדל זה שולח מסר לכלל הציבור, שלפיו קיפוח חייהם של האזרחים הערבים אינו "עניין לציבור", שבגללו ראוי אפילו לפתוח בחקירה כלשהי.
3. המחדל לא הסתיים באי חקירת אירועי ההרג מייד ובסמוך לאוקטובר 2000, אלא נמשך גם לאחר פרסום דו"ח ועדת אור. שכן, הממצאים שהובאו בדו"ח ועדת אור הצביעו באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי שוטרים ומפקדיהם ביצעו עבירות פליליות חמורות ביותר. עם זאת, מח"ש לא נקטה הליכים כלשהם. למשל, השימוש הבלתי חוקי בצלפים שהביא למותם של אזרחים ולפציעת מאות חייב את השעיתם המיידית של השוטרים המעורבים, ובראשם אליק רון, פתיחה בחקירה פלילית נגדם והעמדתם לדין באופן דחוף ביותר.
4. החוקרים במח"ש הפרו ולא קיימו את הוראתה של ועדת חקירה ממלכתית, אשר הורתה להם לפתוח בחקירה פלילית לעומק בגין אירועי ההרג. מח"ש לא רק שביצעה חקירות שטחיות, בלתי רציניות וקלוקלות באירועי ההרג, אלא גם לא חקרה ולא אספה עדויות או ממצאים כלשהם בחמישה ממקרי ההרג (אחמד ג'בארין, עלא נסאר, מוחמד ח'מאייסי, ויסאם יזבכ ועומר עכאווי). די בגילוי עובדה זו כדי לקבוע שמח"ש הטעתה את הציבור, זלזלה בהוראותיה של ועדת חקירה ממלכתית, מעלה באמון הציבור והפרה את חובת האמונים.
5. עמדתם הערכית של החוקרים במח"ש כלפי האוכלוסייה הערבית אינה עולה רק מהמסקנות הקיצוניות של דו"ח מח"ש, אלא גם מנקודת המוצא הנורמטיבית שהדו"ח של מח"ש נשען עליה. דו"ח מח"ש בוחן את שיקול הדעת של השוטרים בסוגיית הפתיחה באש נגד האזרחים הערבים לפי המסגרת הנורמטיבית החלה על צבא העומד במצב מלחמה מול **אויב** ולא מול אזרחים. תפישה ערכית זו, הרואה באזרחים הערבים את האויב, מסבירה הן את מחדלי מח"ש בגין פתיחת חקירה מיידית בעניין הרג האזרחים הערבים והן את הצידוקים וההגנות שמח"ש העניקה לירי ולשימוש בצלפים. מכאן ניתן להבין מדוע דו"ח מח"ש סותר באופן יסודי את מסקנותיה של ועדת אור.

6. הן מנהלי מח"ש, לרבות מר ערן שנדר שהיה מנהל מח"ש באוקטובר 2000, והן החוקרים במח"ש, לא הטמיעו את המלצתה של ועדת אור שקבעה כי:

"... חשוב לפעול על מנת לעקר תופעות של דעות קדומות שליליות שנתגלו, גם אצל קציני משטרה ותיקים ומוערכים, כלפי המגזר הערבי. המשטרה חייבת להטמיע בקרב שוטריה את התובנה, כי הציבור הערבי בכללו אינו אויב שלהם, וכי אין לנהוג בו כאויב."

7. אימוץ מסקנות דו"ח מח"ש או חלקים כלשהם ממנו מהווה כשלעצמו פגיעה שלא כדין הן בכבודם של ההרוגים והן בזכויותיהן של משפחותיהם, הזכאיות שהורגי בניהן יועמדו לדין.

8. הממצאים של דו"ח זה מוגשים גם בפני היועץ המשפטי לממשלה, מר מנחם מזוז. על יסודם אנו דורשים ממנו, כי יפתח בחקירה מיידית של המחדל הקיצוני של מח"ש מאז אוקטובר 2000 וכן להשעות לאלתר את כל האחראים למחדל זה במח"ש ובראשם ערן שנדר, שהיה מנהל מח"ש באוקטובר 2000. כמו כן, אנו דורשים מהיועץ המשפטי לממשלה להגיש כתבי-אישום באופן מידי נגד השוטרים האחראים להריגתם ופציעתם של אזרחים ערבים באוקטובר 2000, כמפורט בממצאי דו"ח זה. הזכות לחיים והזכות לשלמות הגוף של האזרחים הערבים מחייבות את רשויות אכיפת החוק לנקוט צעדים מידיים על מנת להגן על זכויות אלו.

עורך-הדין מרואן דלאל הוא המחבר של דו"ח זה. עורכי-הדין חסן ג'בארין ועביר בכר תרמו לכתיבת חלקים מסוימים; עורכת הדין ארנה כהן נתנה הערות על הטיוטה הראשונה, רן שפירא ערך את הדו"ח ופתחיה חוסין סייעה בהפקתו.